

เรื่องเพศในเพลงป๊อปปากย์

■ กาญจนา อินทรสุนานนท์

พฤษฐานเอ๋ย	มือลูกถือพานพานดอกเอ๋ยชะอม
จุมูกขอให้แนบแต่แก้ม	สองมือขอให้แนบไปด้วยนม
พฤษฐานวางลง	ขอให้ตรงดั่งพฤษฐานฐานเอ๋ย
พฤษฐานเอ๋ย	มือลูกถือพานพานดอกเอ๋ยชะอม
ไอนนมสองเต้านั้นไม่ได้แล้ว	เหลือแต่นมสองแถวเอาไว้ให้ชม
พฤษฐานวางไหว้	ขอให้ได้ดั่งพฤษฐานฐานเอ๋ย
พฤษฐานวางลง	ขอให้ตรงดั่งพฤษฐานฐานเอ๋ย

จากบทกลอนเพลงพฤษฐานที่ผู้เขียนเคยไปเก็บ ข้อมูลภาคสนามที่ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัด นครสวรรค์ เพื่อพฤษภาคม 2522 พ่อเพลงแม่เพลง ต่างก็มารวมตัวกันที่วัด พวกเขามาในโบสถ์ ถือพาน ดอกไม้รูปเทียนเพื่อไปขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเพลง ที่ร้องกันนั้นชื่อว่า เพลงพฤษฐาน โดยฝ่ายชายจะร้อง ขึ้นก่อนเป็นบทไหว้ครูแล้วฝ่ายหญิงก็ร้องบทไหว้ครูบ้าง หลังจากนั้นมีการร้องเกี่ยวพาราสีกัน โดยฝ่ายชายจะ ร้องขึ้นก่อนแล้วฝ่ายหญิงจึงร้องโต้ตอบไป เรียกว่า ร้องแก้กัน หรือ ร้องแก้เพลง กันไป

ลักษณะของเพลงป๊อปปากย์ นั้นคือการร้องเพลง โต้ตอบกันไประหว่าง พ่อเพลง (ฝ่ายชาย) และ แม่เพลง (ฝ่ายหญิง) โดยมีลูกคู่ต้องรับเป็นระยะตามกระบวน และกระสวนทำนองเพลง โดยการใช้ปฏิภาณไหวพริบ ของแต่ละฝ่าย

เมื่อมีการร้องโต้ตอบกันก็เสมือนว่าจะต้อง เอาชนะกันโดยส่วนกลอนและส่วนกลอนนั้น จะต้องได้ความหมายดี สามารถลบล้างอีกฝ่ายหนึ่งได้ เรียกว่า ร้องแก้กัน ดังกล่าวแล้ว ส่วนของกลอนใน บทเพลงต่างๆ จึงต้องสรรหามาอย่างดี มีทั้งความ ไพเราะในทางกลอนและไพเราะในทางความหมายและ ให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน ความสนุกสนานนี้คง หนีเรื่องเพศไปไม่พ้น เพราะค่านิยมในความเชื่อใน การพูด สับดีสี่ปะตน นั้นจะทำให้ผู้พูดมีอายุยืน ตายช้า เหตุที่ตายช้าเพราะ ผีเกลียด (ผีไม่ยอมได้คนพูดจาไม่ ดีไปไว้เมืองนรก) จากความเชื่อนี้ ชาวเพลงพื้นบ้านจึง มีการร้องเพลงโดยมีส่วนกลอนเรื่องเพศ มาเกี่ยวข้อง อยู่มาก เช่น ในส่วนกลอนเพลง ระบายบ้านนา ที่ผู้ เขียนได้ทำงานวิจัยทางมานุษยวิทยาคติวิทยา ในปี พุทธศักราช 2545 ดังกลอนต่อไปนี้

เชิญนายขึ้นมาบนบ้านมารับประทานน้ำท่า

กินหมากสูบยาแล้วค่อยไป

น่าน้ำใสอ่างไ้เด็กมา “ล้างหินอ่อน”

มาลูบหน้าแก๊ร้อนให้สบาย

กินหมากเสียพืมาสูบบุหรี่ของน้อง

ยาตัวใบตองมีถมไป

เพลงระบำบ้านนาเป็นเพลงปฏิพากย์ชนิดหนึ่งซึ่งใช้ร้องโต้ตอบระหว่างชายและหญิง เมื่อมีการเล่นเพลง บทเพลงเหล่านี้จัดเป็นเพลงพื้นบ้านเน้นความสนุกสนานและในเชิงเนื้อหาสาระก็จะไม่ยอมแพ้ซึ่งกันและกัน

กระสวนเพลงพื้นบ้านนั้นจะเริ่มต้นการเล่นเพลงด้วย **การไหว้ครู** แล้วต่อด้วยทักทายบางที่เรียกว่า **บทประ** แล้วต่อด้วย **บทผูกรัก** ถ้าเข้าตามตรอกออกตามประตูก็เล่น **บทสู่ขอ** แต่เมื่อสู่ขอแล้วไม่ให้ (ในเนื้อหาต่างๆ เช่น ฝ่ายชายยากจน ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายไม่ถูกกัน หรือในกรณีอื่นๆ) ก็จะต้องเล่น**บทลักหาพาหนี** หลังจากได้ไปอยู่ด้วยกันจนมีลูกมีเต้าแล้ว ฝ่ายชายจำเป็นต้องไปเป็นทหารไปอยู่ชายแดนและไปนานมากไม่ได้กลับมาบ้านเลย ทางฝ่ายหญิงมีชายอื่นมาติดพันและได้เสียเป็นเมียฟัว หลังจากนั้นฝ่ายชายที่ไปเป็นทหารกลับมาพบว่า เมียมีชู้จึงเล่น**บทชิงชู้**ในทางกลับกัน เมื่อฝ่ายชายไปเป็นทหารที่ชายแดนและได้หญิงอื่นเป็นเมียอีก (ได้เมียน้อย) ฝ่ายหญิงพอรู้ข่าวระแคะระคายจึงออกติดตามหาไปพบฟัวและเมียน้อยจึงต้องเล่น **บทตีหมากฟัว** เมื่อเล่นเป็นเรื่องเป็นราวก็จะต้องเลือกเล่นตั้งแต่บทสู่ขอหรือลักหาพาหนี และบทชิงชู้หรือบทตีหมากฟัว แล้วแต่จะเห็นสมควร และดูตามความนิยมของผู้ชมเป็นหลัก การเล่นเพลงพื้นบ้านจึงสรุปได้ว่ามีขั้นตอนการเล่นดังนี้

1. ไหว้ครู(ไหว้ครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์)
2. ประ (ทักทาย)
3. ผูกรัก (เกี้ยว)
4. สู่ขอ
5. ลักหาพาหนี
6. ชิงชู้ (ฝ่ายหญิงมีชู้)
7. ตีหมากฟัว (ฝ่ายชายมีเมียน้อย)
8. ลาจาก

เมื่อเล่นครบเป็นเรื่องเป็นราวแล้วจึงเล่นบทลาจาก เพื่อแสดงความขอบคุณสำหรับเจ้าภาพในงานและอาลัยอาวรณ์ต่องานนั้นๆ หรือบุคคลที่สำคัญในสถานที่นั้น ๆ

แม่เพลงกำลังว่าเพลงระบำบ้านนา

(อ. องค์กรักษ์ จ. นครนายก)

พ่อเพลงว่าเพลงระบำบ้านนาแก่แม่เพลง

(อ. องค์กรักษ์ จ. นครนายก)

บทเพลงปฏิพากย์จึงเปรียบเสมือนกระจกเงาสะท้อนสังคมชาวบ้านในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์ต่างๆ สามารถส่งข่าวชาวบ้านถึงกันได้ สะท้อนสภาพของเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น และมีองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในบทเพลงต่างๆ อีกหลายแง่มุม

สำหรับเรื่องเพศที่จะกล่าวถึงในบทเพลงปฏิพากย์นั้น สะท้อนให้เห็นอารมณ์ขันของชาวเพลงและความพึงพอใจของคนดู ดังมีศัพท์ของกลุ่มชาวเพลงพื้นบ้านพูดกันว่า “ยิ่งดี ยิ่งแดง” “เนื้อแดง” และ “เนื้อแดง” ซึ่งหมายถึง ยิ่งดี ยิ่งมีเรื่องเพศมากขึ้น คำว่า “เนื้อแดง” นั้นจะมีบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศอย่างไม่ต้องมีการปกปิดปิดบังแต่อย่างใด สามารถร้องและพูดออกมาได้ (เขาจะร้องตอนเด็กๆ รอให้เด็กๆ หลับหมดแล้วถ้ามีการแสดงทางสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์หรือวิทยุก็

จะไม่ให้ร้องแบบเนื้อแดง) ซึ่งก็จะมีศัพท์อีกคำหนึ่งที่ชาวเพลงรู้จักกันคือ “หักช้อร” หรือ “หักชอรอ” และ “สองง่าม” ซึ่งหมายถึง การร้องเพลงพื้นบ้านเมื่อตอนที่จะต้องกล่าวถึงเรื่องเพศก็จะใช้คำแทนหรือคำพวนหรือหยุดไปแล้วร้องวรรคต่อไป ปล่อยให้คนดูคิดเอาเอง เช่น จากบทเพลงฉ่อยที่นิยมร้องเล่นกันมานาน บอกไม่ได้ว่าใครคิดสำนวนกลอนนี้ แต่ใช้กันอยู่หลายคณะและผู้เขียนก็เคยได้ยินมาตั้งแต่เด็ก (ชอบตามคุณยายไปดูลิเกและดูการแสดงของชาวบ้าน) ความว่า

ชาย แล้วหีบแบ้งแบ้งเม็ดมาตบเกร็ดให้สวย

ลูบหน้าทา...แล้วก็ไป (เอ๋ฮา...)

หญิง ฉันทักหีบแบ้งแบ้งเม็ดมาตบเกร็ดปลากะต๋

ลูบหน้าทา...แล้วก็ไป (เอ๋ฮา...)

กลอนเพลงพื้นบ้านที่เป็น กลอนแดง นั้นจัดเป็นถ้อยคำสังวาสชนิดตรง แต่ถ้าเป็นชนิด หักช้อร จะเป็น ถ้อยคำสังวาสชนิดอ้อม นิยมเรียกกันว่า กลอนสองง่าม หรือ สองแ่งสองง่าม ก็มี แต่สำหรับสังคมสมัยนี้จะว่าเกี่ยวกับเรื่องเพศในบทเพลงว่าเป็นเรื่องลามก สกปรก ฟังไม่ได้ แต่จริงๆ แล้วเสน่ห์ของเพลงนั้นอยู่ที่กลอนเพลงที่ปรุงแต่งเป็นสำนวนที่สนุกสนานน่าฟังมีแง่ให้คิด คำว่า ลามก เป็นเพราะคิดไปเอง คุณตาของผู้เขียนเป็นหมอทำขวัญบวชนาคและทำขวัญเด็กเกิดใหม่ ท่านได้ให้ข้อคิดว่า “ในใจของคนเรานั้นชอบความสนุกสนาน ถ้าได้ฟังเรื่องสนุกก็จะได้หัวเราะคลายความทุกข์เหนื่อยยากในนาสวนได้” คนในสมัยก่อนทำงานหนักโดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรมจึงต้องมีการคลายความเครียดโดยการไปดูการละเล่น ร้องเล่นเพลงตามอัฐภาพและตามยุคสมัยและถ้าได้หัวเราะสนุกสนานก็จะเก็บไปเล่าสู่กันฟัง (ผู้เขียนเคยได้ฟัง

เรื่องราวจากผู้ใหญ่ที่ร้านเรียงพลูหลายเรื่อง จากที่ผู้ใหญ่ไปดูการ ละเล่นแล้วมาเล่าสู่กันฟัง) ตัวอย่างบทลิเก ผู้เขียนได้ฟังตั้งแต่เด็ก ความว่า

**พระยาพลเป็นต้นเหตุ บวรเดชเป็นต้นเรื่อง
มันไล่เจ้าให้เข้าป่า แล้วเอาหมามาตั้งเมือง**

และมีอีกบทหนึ่งจำตอนท้ายได้ว่า

พวกชาวบ้านที่มาเที่ยว โปรดอย่าไปเหยียดหลังโรง

พอเขาเล่าจบก็หัวเราะกันเป็นที่สนุกสนานแถมได้ความรู้ทางประวัติศาสตร์บางตอนด้วย

เรื่องเพศในเพลงปฏิพากย์ที่เป็นบทหลังวาสนชนิด อ้อมหรือสองแง่สองง่ามนั้นจะสามารถกล่าวถึงเรื่องเพศโดยสรุปได้ 4 วิธีคือ

1. ใช้วิธีดูตเสียง คือ ไม่ให้มีเสียงออกมาเมื่อถึงตอนที่ตองพูดถึงเรื่องเพศ
2. ใช้การพวนคำ
3. เปลี่ยนเสียงสระหรือพยัญชนะ แต่ยังคงเห็นเค้าของศัพท์เดิม
4. ใช้สัญลักษณ์

สำหรับกรณีที่ไม่ให้ออกเสียงในคำที่จัดว่าเป็นเรื่องเพศนั้นมักนิยมใช้กันมาก ร้องไปร้องมาก็หยุดเสียงตรงนั้นแล้วค่อยร้องต่อ ดูจะขยักขยอน ทำเป็นสะดุดเสียงให้คนฟังคิดเอาเอง เช่น ในเพลงอีแซว

**“ไอ้เพื่อนฉันก็ป่วยฉันก็ป่วย
เพราะโดยหมามันกัด...เขาเอาได้**

อีเขียวก็แรงอีแดงก็รี

ฉันเลยเอาไม้ทิ่ม...ทิ่มมันไป”

การใช้พวนคำนั้นจะฟังง่าย แต่เด็กๆ อาจฟังไม่รู้เรื่อง แต่ผู้ใหญ่ที่ถนัดและนิยมพวนคำเล่นกันเป็นประจำ บางทีก็พวนคำร้องกันเล่นทั้งเพลงก็มี ตัวอย่างบทที่ใช้คำพวน

“ถือว่าเป็นหมาซำก็หมาดี

หมาพระฤๅษีท่านเลี้ยงไว้

หมาพระฤๅษี ขึ้นกระฎีเท่า

ละมันยังกัดเอ็งเข้าแผลนั้นยังไม่หาย¹”

ในข้อที่เปลี่ยนเสียงสระหรือพยัญชนะแต่ยังเห็นเค้าของศัพท์เดิมอยู่ บทกลอนชาวบ้านในลักษณะนี้เพื่อปิดบังไม่ให้หยาบโลนเกินไปคนร้องก็ไม่กระดากปาก คนฟังก็จะนุ่มหูขึ้น และในกรณีที่ออกสู่สาธารณะในทางสื่อมวลชนก็จะไม่น่ารังเกียจนัก ตัวอย่างกลอน

...ลักวัวลักควายเจ้านายยังโปรด

ลัก “สี” มีโทษไปรู้จักเท่าไร

ถ้ามีงไปฟ้องภูก็ตองติดตรวน

ไม่ต้องลอยนวลอยู่ได้

ทุด! ไอ้หน้ากระดองมีงจะไปก็ไป

จะไปฟ้องเอาเงินค่า “สี” รีมีงไม่มีมายอายุ

ไอ้คนจ้งไร คนเอย (ลูกคูรับ)² ...

ในเรื่องสัญลักษณ์สำหรับบทกลอนเพลงพื้นบ้านจะนิยมใช้คำแทนในเรื่องเพศมาก และมีหลายสัญลักษณ์เป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวเพลงและผู้คนโดยทั่วไป

¹ สุกัญญา สุจฉายา. (2525). เพลงปฏิพากย์ : บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านไทย. หน้า 111.

² เอนก นาวิกมูล. (2527). บทเพลงนอกศตวรรษ. หน้า 175.

(ผู้ใหญ่) เพราะสัญลักษณ์ในเรื่องเพศเหล่านี้จะมีการพูดถึงอยู่เสมอ ไม่เฉพาะแต่ในการร้องเพลงพื้นบ้านเท่านั้น ในความเชื่อเรื่องผีและเรื่องเพศมักจะเกี่ยวข้องกัน ผีเป็นเรื่องที่น่ากลัวเพราะไม่รู้ เรื่องเพศเป็นเรื่องน่าเกลียดเพราะจะไม่สุภาพ ถ้าพูดถึงผู้ใหญ่ก็จะห้ามพูดเพราะว่าไม่ดีไม่เป็นสิริมงคล บางทีจะพูดว่า “ปากเสีย” หรือ “ปากหมา” ไปเลยก็มี ในกรณีนี้ถือว่าเสมอกันในเรื่องเพศและผี คล้ายกับ “เกลือจิ้มเกลือ” ในแง่ที่ว่าผีไม่ชอบคนพูดจาไม่ดี ไม่สุภาพ คนไม่ยอมตายก็จะพูดลับตนเรื่องเพศก็ว่าจะตายช้า ดังมีตัวอย่างบทกลอนดังนี้

พี่เป็นคนว่าชาวเหนือพายเรือมาชายได้

ได้ของพี่เป็นได้ขันดีแม่คุณช่วยซื้อที่ช่วยซื้อเอาไว้

ขี้เลื่อยขันน้ำมันยางปั้นเป็นตัวอย่างทั้งยาวใหญ่

ได้ของพี่ไม่ต้องใช้ไม้ขีดให้เธอเอามือติดติดก็ลูกได้³

อีกบทหนึ่ง

หญิง 1   เอ็งมาหลับเขี้ยวตะดาเอา

ไม่เลือกว่าหัวเขาหัวใคร

รูปร่างก็สวยมาแยงกล้วยของข้าไป

ชะอีคนไม่อายคนเอย

หญิง 2   เอ่ยว่ารูปร่างเขี้ยวหนอสวยๆ

หาว่ามาลักกล้วยเขาไป

ไม่สืบลูก้าไม่คล้าลูก้า

ฉันทมาหลับตาเอาไม่อาย

ฉันทก็สืบลูก้านี้ฉันทก็คล้าลูก้า

เขาบอกว่าเมียเขาไม่มีจริงให้ตาย

เขาบอกว่าเมียอีหนูเอ๋ยก็มี

ไอ้เมียที่สองที่ปล่อยให้ไป⁴

สำหรับสัญลักษณ์อื่นที่กล่าวถึงในเพลงป๊อปปูล่า ยังมีอีกหลายอย่าง ตัวอย่างเช่น

ฝันว่าแหวนก้อยเลื่อนลอยกระเด็น

ค้นหายังไม่เห็นฝันว่าแหวนฉันทหาย

ฝันว่าปิ่นที่แบกแตกออกปลายกระบอก

ฝันว่าเป็นงูเลื้อยออกตัวใหญ่

หัวคดโคได้แต่ต้องแดง

หัวโด่หงอนแดงดุคดิกข้างปลาย⁵

สัญลักษณ์ในเรื่องเพศนั้นยังมีอีกหลายอย่าง อาทิ *หม้อ ปลาช่อน ปลาสลิด* ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งกลอนเพลงพื้นบ้านที่มีสำนวนกลอนที่ไม่หายาจนเกินไป แต่การที่มึกลอนหายาก็ไม่ถือสาหาความกัน เพราะคำหายานั้นทำให้ผู้ร้องตายช้า เพราะมีความเชื่อว่าผีเกลียด ในหมู่ชาวเพลง พื้นบ้านและนักวิชาการพื้นบ้านถือว่าเพลงป๊อปปูล่าจะมีเอกลักษณ์ในเรื่องเพศ และไม่ถือเป็นคำหายาจน โดนๆ ทั้งสิ้น

เอกลักษณ์ในเรื่องเพศนั้นความเชื่อในกลุ่มชนต่างๆ ก็จะมีแตกต่างกัน แต่เป็นความเชื่อในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีการนับถืออวัยวะเพศเช่น คิวลิงค์ และโยนี โดยเฉพาะในพิธีพราหมณ์ที่มีการบูชาคิวลิงค์และใช้น้ำไหลผ่านรูปเคารพโยนีไปใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นสิริมงคล

³ หวังเต๊ะ (มปป). เทปบันทึกเสียงลำตัด ชุดฮาระเบิด.

⁴ เอนก นาวิกมูล. (2527). *บทเพลงนอกคตวรรณ*. หน้า 169.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 173.

เรื่องเพศในเพลงปฏิพากย์ในการศึกษาเพลงพื้นบ้านนั้นเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ซึ่งในแต่ละบทเพลงจะขาดเสียมิได้ เอกลักษณ์ในเรื่องเพศเป็นค่านิยมในความเชื่อเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มองไม่เห็นและความเชื่อในโลกหน้าที่จะต้องมีการตายและการไปเกิดใหม่ สรุปแล้วคือ มนุษย์มีความกลัวและความอยากที่สัมพันธ์กันอยู่ และในด้านความกลัวก็จะมี การแก้ไข และการแก้ไขนี้อาจทำได้หลายอย่าง อย่างหนึ่งอยู่ในด้านบันเทิงการร้องเล่นเพลงพื้นบ้านที่แทรก

อารมณ์สนุกสนานในเรื่องเพศเข้ามา ให้ชาวบ้านที่ร้องเล่นและฟังกันอยู่นั้นเกิดความสุขได้ฮา(หัวเราะ)จริงๆ แล้วควรได้หัวเราะทำให้อายุยืนก็จะตายช้า ตามความต้องการพื้นฐานของมนุษย์โลกโดยทั่วไป

นักวิชาการทางด้านเพลงพื้นบ้านจะให้ความสำคัญกับเรื่องเพศและเรื่องเพศในเพลงปฏิพากย์นี้จะไม่ใช้คำว่า “หยาบโลน” แต่จะเป็นความงามทางคำประพันธ์ที่ใช้คำแทน ใช้สัญลักษณ์แทนได้ไพเราะ สละสลวย ดังตัวอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว

บรรณานุกรม

- กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2526). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเพลงพื้นบ้านภาคกลางในระดับ
ปริญญาตรีโดยใช้บทเรียนโมดูลกับการสอนปกติ. ปรินญาณิพนธ์. กศ.ม (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2532). การวิเคราะห์รูปแบบเพลงพื้นบ้าน. วารสารมนุษยศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 ประจำ
ภาคเรียนที่ 2.
- สุกัญญา สุขฉายา. (2525). เพลงป๊อปปาร์กั บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เอนก นาวิกมูล. (2527). เพลงนอกศตวรรษ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ.